

Ludwig van Beethoven (1770–1827) szimfóniáinak szóló zongorára való átírására Liszt Ferencet alapvető módon két momentum készítette: egyik az a mélységes tisztelet és rajongás, amellyel gyermekévei, első zongoraleckéi óta egész életén keresztül Beethoven művei iránt viseltetett.¹ A második momentum az elsőből fakadt: ezeket a remekműveket, koncertkörútjai során bármerre járt, mindenféle népszerűsíteni kívánta.² Így Beethoven „főműveit”, a szimfóniákat is, amelyek azonban eredeti apparátusuk miatt a nagyközönség számára nehezen voltak hozzáférhetőek. Az akkor rendelkezésre álló zongoraátiratok – pontosabban: zongorakivonatok³ – értéke és művészi színvonala viszont nem elégítette ki őt. A maga átíratait – ahogyan ő nevezte: zongorapartitúráit – olyan igénnyel készítette el, hogy azok nyilvános hangversenyen is játszhatóak legyenek, és kifejezzék mindazt, amit a darab zenekarral való előadása nyújtana. A zongorapartitúrát, az átírat műfajának ezt az új, nevében is megkülönböztetett változatát Liszt 1833-ban alkotta meg, Berlioz *Fantasztikus szimfóniája* átdolgozása során.⁴ Az új műfajjal elérni kívánt céljáról a Beethoven-szimfóniák 1839-ben Rómában keltezett Előszavában számolt be.⁵ A szimfóniaátiratok végleges vál-

tozatának kiadása kapcsán a Breitkopf und Härtel cégnek írott egyik 1863-as levelében újból megfogalmazta művészi szándékát, és a megvalósítás mikéntjéről is szólt:

„A Zongorapartitúra címmel [...] azt a szándékot kívánom jelezni, hogy az előadó szellemét asszociációkra késztessem a zenekari hatásokkal és érzékennyé tegyem a zongora szűkös lehetőségeihez mérten a különböző hangzásokra és árnyalatokra. E célból gyakran bejegyzetem hangszerneveket: oboa, klarinét, timpani stb. csakúgy, mint a kontrasztos hangzású vonósokat és fúvósokat. Kétségtelenül fölöttébb neveléses lenne feltételezni, hogy e bejegyzések elegendőek lennének a zenekar varázsának visszaadására a zongorán, de én ennek ellenére nem tartom ezeket feleslegesnek. A kismértékű útbaigazításon túl a kicsit is intelligensebb zongoristák számára lehetővé teszik azt, hogy egyes motívumokat megjegyezzenek, ezeket hangsúlyozzák, csoportosítsák, kiemeljék azt, ami a legfontosabb, alárendeljék azt, ami mellékes, egy szóval: a zenekar játékmódjához alkalmazkodjanak.”⁶

Hogy zongorapartitúrái megszólaltatták Beethoven zenekarát, azt nemcsak előadásaik közönségsikere, de a kritika is bizonyította. A Liszt műsorán leggyakrabban szereplő *Pastorale-szimfónia* 1839. november 19-ei, bécsi előadásáról Moritz Gottlieb Saphir tájékoztatta a „Der Humorist” olvasóit. Lelkes hangú írásában egyaránt dicséri Liszt zenekart feledtető és Beethoven szellemét idéző zongorajátékát.⁷ A Liszt Előszavában mondottakat

¹ Ha a gyermek Lisztet megkérdezték, mi szeretne lenni, ha felnőtt, akkor a falon függő Beethoven-portréra mutatott és azt mondta: „Ein solcher“ [Egy ilyen]. (Liszt Ádám naplója nyomán. WL1, 59–60. old., magyar vált.: 82–83. old.) 1822. december 1-jén, első nyilvános bécsi fellépésén Hummel *a-moll zongoraversenye* mellett Liszt egy „szabad fantáziát” adott elő, amelyben „Beethoven’s Andante der *A-Symphonie* und das Motiv einer Kantilene aus Rossini’s *Zelmira* vereinigte und so zu sagen in einen Teig knetete.“ – [Beethoven *A-dúr szimfóniájának* az Andante-ját és Rossini *Zelmirájának* egy kantilénáját egyesítette, és ahogy mondják, egy tésztaává gyúrta] Lásd RLKM 1, 43. old. Az *Allgemeine Musikzeitung* recenziója itt nyilván a Beethoven-mű Allegrettójára gondolt – a 7. szimfóniában ugyanis nincs Andante tétel. De ha Liszt valóban egy Andante tétel dallamát idézte, akkor ezt az 5. szimfónia 2. tételéből kölcsönözhetette.

² A 19. század húszas–harmincas éveiben Beethoven műveit csak kevesen ismerték és értették, ez így volt még Bécsben is. Liszt személyes tapasztalatáról egyebek közt 1839. nov. 19-én Bécsben kelt levele tudósít: „La Symphonie pastorale n’a été comprise que par une moitié de la Salle.” [A *Pastorale* szimfóniát csak a teremnek a fele fogta fel.] (GBLAC, 417. old.)

³ Az első zongorakivonatok szerzői: Abbé Josef Gelinek (1758–1825) 1. szimf.; Antonio Diabelli (1781–1858) 7. szimf.; Johann Nepomuk Hummel (1778–1837) 2–6., 8–9. szimfónia.

⁴ R 134, SW 470, NG2 A16; NLA II/16.

⁵ Lásd kötetünk 2–3. oldalán.

⁶ “Par le titre de Partition de Piano [...] j’entends indiquer mon intention d’associer l’esprit de l’exécutant aux effets de l’orchestre, et de rendre sensibles dans les étroites limites du Piano des sonorités et nuances diverses. A cette fin j’ai souvent noté les noms des instruments: Hautbois, Clarinette, Timbales etc. ainsi que les contrastes des instruments à cordes et à vent. Il serait sans doute étrangement ridicule de prétendre que ces désignations suffisent pour transplanter la magie de l’orchestre sur le clavier; cependant je ne les tiens pas pour superflues. A part leur petite utilité d’instruction, les pianistes de quelque intelligence pourront s’en servir pour s’habituer à accentuer et à grouper les motifs, faire ressortir ce qui est principal, y subordonner l’accessoire, et, en un mot, se régler sur la norme de l’orchestre.” Br. II, 47–48. old.

⁷ “Chacun sait combien il est difficile à un orchestre de comprendre parfaitement et de maîtriser les difficultés de Beethoven; combien il est rare qu’un orchestre s’empare de Beethoven corps et âme. Eh bien! Écoutez Liszt, orchestre sur son piano! [...] Et com[m]e il saisit l’esprit intime de cette création de Beethoven!” [Mindenki tudja, milyen nehéz egy